

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕ ЗНАЮТЬ КОРДОНІВ

Треті читання, присвячені пам'яті видатного лісового ентомолога О. О. Катаєва, організовані Санкт-Петербурзькою державною лісотехнічною академією ім. С. М. Кірова та Руським ентомологічним товариством, відбулися 25 – 27 листопада 2009 року. У читаннях узяли участь 45 науковців, у тому числі 22 представника 14 міст (Санкт-Петербурга, Москви, Вільнюса, Тирасполя, Харкова, Волгограда, Воронежа, Кемерова, Єкатеринбурга, Красноярська, Краснодар, Томська, Іжевська, Челябінська) чотирьох країн (Росії, України, Литви та Придністровської республіки). Вони представляли такі відомі наукові й навчальні установи як Санкт-Петербурзьку лісотехнічну академію, СПБНДІЛГ, ВНДІБЗР, Вільнюський університет, Московський державний університет лісу, Кемеровський державний університет, Воронежський державний університет, Інститут лісу ім. В. М. Сукачова СВ РАН, ВНДІЛМ, ВНДІАЛМІ, Ботанічний сад Уральського відділення РАН, Уральський державний університет, Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Національний парк "Нечкинський" та інші.

Ентомологічні проблеми не знають кордонів. Зліва-направо – Е. Г. Мозолєвська (Росія, Москва, МГУЛ), О. В. Антюхова (Придністровська Республіка, Тирасполь, Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка), А. В. Селіховкін (Росія, Санкт-Петербург, СПбЛТА), В. Л. Мешкова (Україна, Харків, УкрНДІЛГА), В. Т. Валента (Литва, Вільнюс, Вільнюський університет)

Доповіді були присвячені різним аспектам лісової ентомології.

Приділено увагу інвазійним організмам, ареали яких поширилися як у зв'язку зі змінами клімату, так і внаслідок їх перенесення людиною (транспортними засобами, з тарою тощо) (Ю. Баранчиков, О. Антюхова, І. Єрмолаєв, М. Мандельштам). У зелених насадженнях міст поширюються нові види комах, діяльність яких призводить практично до повного знищення певних порід: це в'язові заболонники на в'язах у Санкт-Петербурзі, які переносять збудників голландської хвороби, ясенева смарагдова вузькотіла златка на ясенях у Москві, каштанова міль-мінер у містах України. Так, пошкодження листя гіркокаштана каштановим мінером виявлено вперше в Європі у 1984 році біля Охридського озера

на границі Македонії з Албанією, у 1989 р.– в Австрії, у 1993 р. – в Угорщині, у 1996 р. – у Чехії та Словаччині, у 1998 р. – в Нідерландах і Греції, у 1999 р. – в Бельгії, у 2002 – у Великій Британії й Данії. В Україні мінер появився у 1998 році у Західних областях, у Києві – у 2003 році, у Харкові – у 2007 році. Близько 30 років тому у Європі поширилися акацієві молі-мінери, які стали небезпечними для цієї рослини у багатьох країнах, у тому числі у Придністров'ї та Україні. Підраховано, що швидкість пересування акацієвих мінерів у напрямку південь-північ становить 50 км/рік, а у напрямку захід-схід – 75 км/рік. Змінюється шкодочинність окремих видів комах. Так, у Литві відчутна шкода деревам від синьої соснової златки, яка раніше вважалася агресивною лише на півдні (в Україні).

При адаптації випадково завезених видів відбуваються зміни їх фенології. Так, тополева міль при завезенні в Ленінградську область спочатку вилітала з місць зимівлі у березні, але її потомство не було забезпечено кормом. Вживали особини, які вилітали пізніше, і через декілька років метелики переважно почали вилітати у травні, завдаючи велику шкоду тополям. Доведено, що при щільності мін цієї комах до 5 мін/листок ніякі чинники не впливають на виживання особин протягом розвитку. При щільності мін 2 – 5 шт./листок зростає роль ентомофагів, а при щільності понад 5 шт./листок – роль конкуренції (А. Селіховкін).

На засіданні

Розглянуто особливості розмноження шестиzubого короїда в кедрових лісах, ослаблених низовими пожежами (В. Кобзар). Інтенсивність пошкодження дерев вогнем визначали за рівнем пошкодження корневих лап. Виявлено, що при низькому рівні пошкодження дерев вогнем район поселення цього короїда сягає 5 –

7 м, а при високому – 15 м. Викладено результати випробування феромонних пасток для обліку й контролю соснових лубоїдів (К. Мозолевська).

Нашими дослідженнями (В. Л. Мешкова, О. М. Кукіна) було доведено, що лісосічні залишки, розміщені безпосередньо на дубовому зрубі, заселяються дубовим заболонником більшою мірою, ніж під наметом лісу. Це дає змогу використовувати лісосічні залишки як пастки. Корування або подрібнення лісосічних залишків є доцільним лише після їх заселення цими комахами. У випадку швидкого висихання субстрату дубовий заболонник не може успішно закінчити розвиток у лісосічних залишках, і вони не є небезпечними як джерело заселення дерев навколишнього лісу.

Стан соснових культур, особливо у перші роки життя, непокоїть лісових ентомологів як у Литві (В. Валента), так і у Волгограді (М. Беліцька). Загроза пошкодження створюваних на зрубках і згарищах культур великим сосновим довгоносом і коренежилами протягом перших трьох років існує в усіх регіонах. У Литві намагаються утримуватися зі створенням культур у перші роки після утворення зрубу або згарища, про що було нами докладно повідомлено у минулих звітах. У Волгоградській області останнім часом також утримуються зі створенням лісових культур, у зв'язку з великими площами ділянок, які необхідно заліснювати, й нестачою коштів. Фахівці підтримують думку про недоцільність призначення суцільної рубки у випадку, якщо при проведенні вибіркової рубки повнота насаджень знижується до 0,4, особливо в насадженнях, які не мають експлуатаційного значення. Так, у Волгоградській області розріджені внаслідок дії різних природних чинників соснові культури з відстанню понад 7 м між деревами виявляються доволі життєздатними. Проте при створенні культур у посушливих умовах вважається за доцільне забезпечувати їх затінювання або за рахунок більшої щільності садіння, або за рахунок залишення високих бур'янів у міжряддях, або шляхом використання штучного захисту типу очеретяних матів, як це робили при залісенні Нижньодніпров'я у 60-ті роки.

Аналіз закономірностей масових розмножень непарного шовкопряда у різних регіонах Росії (М. Лямцев) свідчить про зміни типів спалахів у міру погіршення екологічних умов. Робиться вірний висновок, що санітарні правила мусять розрізнятися для окремих регіонів з урахуванням географічних особливостей. На ділянках лісу на Уралі, пройденого низовою пожежею, виявлено зниження життєздатності гусениць непарного шовкопряда, а через 3 – 4 роки – її різке збільшення. Дослідники пов'язують це із змінами рН і співвідношення мікроелементів у гумусовому горизонті ґрунту. Зниження вмісту азоту й калію у ґрунті на третій рік після пожежі та збільшення вмісту фосфору сприяють збільшенню вмісту вуглеводів у листі дерев і підвищенню життєздатності комах-фітофагів (Г. Клобуков).

Наступні читання пам'яті О. О. Катаєва планується провести у листопаді 2010 року.

Підготувала В.Мешкова